

Davide Demichele

Volunteer & Editor
Italian Cultural Institute in Tbilisi

ROME AS AN UNEXPECTED CRADLE OF GEORGIAN PRINTING: MISSIONARY AND SCHOLARLY NETWORKS*

KEYWORDS: Italy, Georgia, Linguistics, Niceforo Irbachi, Stefano Paolini, Dictionary, Pope Urban VIII, Francesco Maria Maggio, Caucasus, Missionary Linguistics

Italy and Georgia lie distant from one another, separated by a mosaic of territories and histories stretching from the Balkans to what was once the Ottoman world, now embodied by Türkiye. Yet since antiquity, even geographical distance has not prevented relations between the two lands from flourishing. For centuries, this corridor between Europe and Asia has seen travellers from what is now Italy traverse its remarkable regions. Among the best known is the Venetian Marco Polo (1254-1324), who, in his thirteenth-century travelogue *Il Milione*,¹ described the area as a natural fortress, hemmed in by sea and mountains, and praised its inhabitants for their skill and valour in battle.²

Among the many narratives that bind the histories of the two countries, one in particular stands out: *Dittionario giorgiano e italiano*,³ the very first book ever printed in Georgian. Published in Rome in 1629, this remarkable work established a formal linguistic link between the languages of the two nations.

In the early seventeenth century, Nikoloz Irubakidze-Cholokashvili (known in Europe as Niceforo Irbachi),⁴ an erudite cleric and trusted adviser to King Teimuraz I,⁵ set out from the lands now comprising the Kakheti region. King Teimuraz I personally chose him for a covert mission as a undercover diplomat. A monk of the Order of Saint Basil should travel to the different courts in Europe to solicit military aid for the small Christian kingdom in the Caucasus, which suffered from repeated Persian incursions. By the time the Irbachi envoy reached Western countries, however, Europe was embroiled in the Thirty Years' War⁶ (1618-48), and no sovereign was willing to dispatch troops eastwards.

The mission thus failed to secure the requested military assistance. Still, the journey was not entirely in vain. While in Rome in the early 1620s, the Georgian monk met the Italian Stefano Paolini. Their subsequent collaboration resulted in the *Dittionario giorgiano e italiano*, printed in 1629. Missionaries of the Sagra Congregatione de Propaganda Fide⁷ commissioned the work. They hoped that learning the Georgian language would strengthen efforts to propagate the Catholic faith in the Caucasus and counter the advance of Protestantism.

The dictionary is arranged in three columns:

1. Georgian lemmas in the Georgian alphabet;
2. Their transliteration into Latin characters;
3. Their translation into Italian.

In all, the book contains 3,084 entries, offering a seventeenth-century snapshot of language and culture. Some

Georgian words have become archaic over the nearly 400 years since publication; others reflect East Georgian—particularly Kakhetian—dialectal forms. Reading through those columns of words vividly brings the sense of history through linguistic means. It is astonishing how accurate the transliteration and Italian translations are. With the active participation of Irbachi, another equally important book was published in the same year, *Litania Lauretana (The Georgian Alphabet with Prayers)*.

Today, the *Dittionario* is both a valuable historical and linguistic record and a symbol of sustained contacts between the regions. The volume is preserved in the National Library of Georgia⁸ in Tbilisi, and a complete digital edition is available online⁹ for scholars and interested readers.

Alongside the *Dittionario*, another notable Georgian language work was produced in Rome: *Syntagmatōn linguarum orientalium quae in Georgiae regionibus audiuntur*.¹⁰ The volume comprises two distinct parts: the first constitutes a comprehensive manual of Georgian grammar, while the second addresses Arabic and Turkish. The publication analyses Georgian language and orthography, presenting the three script types—Mkhedruli, Mrgvlovani, and Nuskhā-Khutsuri—alongside numerical values of the Georgian alphabet, lexical entries and phrases, and notes on etymology and syntax.

Published in Rome in 1670 by the Sicilian Theatine missionary Francesco Maria Maggio,¹¹ its preface—dedicated to Pope Urban VIII—records that the pontiff commissioned Maggio to master the Georgian language. This was not idle linguistic

curiosity. Instead, it was a deliberate strategy to support Catholic missionary work through grammar, vocabulary, and dialogue in the local language, rather than by forcefully promoting Roman Catholicism in the Caucasus.

This volume is likewise held in the National Library of Georgia in Tbilisi and remains an important witness to the earliest Western studies of the Georgian language; a complete digital edition is also freely available online.¹²

The Dittionario and Maggio's grammar exemplify early modern transregional knowledge exchange, where philological labour served diplomatic and confessional aims. Their survival, as preserved and digitised texts, invites renewed scholarly attention to networks that reshaped perceptions of the Caucasus across seventeenth-century Europe. They reveal how linguistic scholarship and missionary strategy intersected to produce enduring cultural artefacts.

* This article is a revised edition of material originally published in Italian, together with English and Georgian translations, in *Kargi Mokalake* (2026). Retrieved from <<https://kargimokalake.ge/it/articles/rome-the-unexpected-cradle/>>

ლიტერატურა □ References

1. Polo, Marco (1954). *Il milione*. Arnold Mondadori editore (In Italian). Retrieved from <https://archive.org/details/ilmilione0000marc/page/n9/mode/2up> // Polo, Marco (2004). *The travels of Marco Polo (the Venetian)*. The Kublai Phan ed., Signet Classics.
2. Polo, Marco, and Rusticiano (Rustichello da Pisa) (2004). *The travels of Marco Polo* (The complete Yule-Cordier edition: With a total of 198 illustrations and 32 maps and site plans). Three volumes bound as two; Including the unabridged third edition (1903) of Henry Yule's annotated translation, as revised by Henri Cordier; together with Cordier's later volume of notes and addenda (1920). Retrieved from <https://www.gutenberg.org/files/10636/10636-h/10636-h.htm> & <https://www.gutenberg.org/ebooks/10636>
3. Paolini, Stefano (1629). *Dittionario giorgiano e italiano*. Con l'aiuto del M.R.P.D. Niceforo Irbachi Giorgiano, Monaco di S. Bafilio, Roma: Nella Stampa della Sagra Congr. de Propag. Fide. Retrieved from https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/10109/3/Kartul-italiuri_Leksikoni_pdf.pdf
4. Nikifor Irbachi (Nikoloz Cholokashvili-Irubakidze; c.1585–1658) belonged to the Georgian nobility. He was the son of Oman Cholokashvili-Irubakidze (Martkopi Mouravi) and Barbara, daughter of the Eristavi (Ruler) of Aragvi. At eight, he was sent to the Roman Catholic Greek Theological Seminary of St Basil, where he received a broad education and acquired multiple regional and European languages, including Mingrelian, Greek, Turkish, Arabic, Russian, French, Spanish, and Italian. As a cleric, diplomat, and scribe, he was actively involved in significant episodes of seventeenth-century Georgian cultural and political life. He played a key role in the publication of the first Georgian printed book. While in Rome, he entered the Catholic Church and adopted the monastic name Nikifor. By c.1608, he was appointed court priest to King Teimuraz I of Kakheti. Amid Shah Abbas I's campaign in Georgia, he travelled to Jerusalem in 1614. In 1625, he was sent to Europe to solicit support for an anti-Persian coalition. His career parallels that of Sul Khan-Saba Orbeliani, illustrating the interwoven ecclesiastical, diplomatic, and scholarly functions of early-modern Georgian elites. While working in Georgia from 1628 to 1654, Cristoforo de Castel made portrait sketches of King Teimuraz I, General George Saakadze, Nikoloz Irbakhi, and the princes of Guria,

- Samegrelo, Abkhazia, Svaneti, Circassia, and others. In Tbilisi's Isani (Avlabari) district, the street running from Avlabari Square to Nasakirali Street was laid out in the nineteenth century. It appears on the 1876 plan as Peter and Paul Street (after the nearby church), a name it retained until 1923; in 1993, it was officially renamed Nikifor Irbachi (Cholokashvili).
5. King Teimuraz I (1589–1663) defended Kakheti through prolonged conflict with Safavid Iran. Crowned in 1606, he resisted Shah Abbas I's punitive campaigns (1613–16), winning a tactical victory at Jaleti but suffering brutal reprisals: towns were razed, mass deportations carried out, and Safavid governors installed. Recurrent uprisings (c.1615) and shifting Ottoman–Safavid dynamics kept the kingdom in near-constant war; King Teimuraz repeatedly sought refuge in Imereti and returned to rally his forces. In 1625, he accepted leadership of the Kartli–Kakheti union during a renewed anti-Safavid insurrection, compelling Abbas I to negotiate and briefly restoring his rule, albeit as a Safavid vassal. Renewed Safavid measures in the 1650s—notably the settlement of Turkoman tribes and the erection of garrisoned forts—provoked the 1659 Kakhetian uprising. The revolt temporarily expelled the settlers but, owing to enduring noble factionalism, failed to restore a stable, unified kingdom. In declining health, King Teimuraz took monastic vows in 1661 and was summoned to Persia. After public refusal to suppress his dignity, religion, and freedom, a series of humiliations followed at the Shah's court, before the Georgian King was imprisoned in Astrabad. There he died in 1663. His remains were returned to Georgia and interred at Alaverdi Cathedral. Teimuraz's career exemplifies the determined defence of his people and the limits of local resistance amid imperial rivalry. [In: Abashidze Z., Bakhtadze M., Janelidze O. (2015). *Georgia and Georgians*. Tbilisi (In Georgian)].
  6. Wilson, Peter H. (2008). The Causes of the Thirty Years War 1618-48. *The English Historical Review*, 123(502), 554–586.
<<http://www.jstor.org/stable/20108541>>
  7. Sagra Congregazione de Propaganda Fide – The Congregation for the Evangelization of Peoples was a congregation of the Roman Curia of the Catholic Church in Rome, responsible for missionary work and related activities. It is also known by its former title, the Sacred Congregation for the Propagation of the Faith, or simply the Propaganda Fide (In: Griffin, Joseph A. (1930). *The Sacred Congregation de Propaganda Fide: Its Foundation and Historical Antecedents*. *Records of the American Catholic Historical Society*

- of Philadelphia*, 41(4), 289-327). On 5 June 2022, it was merged with the Pontifical Council (In: Jikia, N., Charkviani, N. (2024). Propaganda in journalistic cognition. *BRAMS*, 5(1/2), 41-49.). Griffin, Joseph A. (1930). The Sacred Congregation de Propaganda Fide: Its Foundation and Historical Antecedents. Records of the American Catholic Historical Society of Philadelphia, 41(4), 289–327).
8. National Library of Georgia <<https://www.nplg.gov.ge/eng/home>>
  9. Retrieved from <https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/10109/3/Kartul-italiuri_Leksikoni_pdf.pdf>
  10. Maggio, Francesco Maria (1670). *Syntagmatōn linguarum orientalium quae in Georgiae regionibus audiuntur*. Rome.
  11. Francesco Maria Maggio (Palermo, 1612 – Palermo, 12 June 1686) was an Italian presbyter, orientalist and missionary, and a member of the Clerics Regular of the Theatine Order. Born the son of a jurist, he entered the Theatines in 1632 and pursued philosophy and theology with vigour. Granted permission to travel to the East, he departed in 1636 with confrères, crossing Arabia and Syria, and reaching the Caucasus. He spent five years in Georgia, combining missionary work with studies of local customs and dialects. Recalled in 1641, he founded a house of his order at Caffa but was unable to establish one in Constantinople owing to the opposition of the Venetian ambassador, who compelled his return to Sicily. After a period in Rome, during which he worked on a grammar of principal Oriental languages, he settled in Naples, where he founded several religious houses and secured the confidence of the viceroy, the duke of Segorbe, who appointed him his confessor. Maggio served as visitor of the Theatines in Sicily but repeatedly declined episcopal honours. He retired to Palermo in his later years.
  12. Retrieved from <<https://dspace.nplg.gov.ge/handle/1234/422395?locale=en>>

დავიდე დემიკელე
მოხალისე და რედაქტორი,
იტალიის კულტურის ინსტიტუტი თბილისში

რომი, როგორც ქართული გეგლის მოულოდნელი
აკვანი: მისიონერული და სამეცნიერო ქსელები
(ანოტაცია)

საკვანძო სიტყვები: იტალია, საქართველო, ლინგვისტიკა, ნიკოფორე ირბასი, სტეფანო პაოლინი, ლექსიკონი, პაპი ურბან VIII, ფრანჩესკო მარია მაჯო, კავკასია, მისიონერული ლინგვისტიკა

იტალიისა და საქართველოს ტერიტორიებს შორის გეოგრაფიული და ისტორიული მოზაიკაა წარმოდგენილი, რომელიც ბალკანეთიდან იწყება და ოსმალური სამყაროს მემკვიდრეობამდე, დღევანდელ თურქეთამდე გრძელდება. ამის მიუხედავად, ჯერ კიდევ ძველი რომის ეპოქიდან, ფიზიკურ მანძილს არასოდეს შეუშლია ხელი ამ ორ ქვეყანას შორის ნაყოფიერ კულტურულ, ეკონომიკურ თუ პოლიტიკურ ურთიერთობათა ჩამოყალიბებისა და განვითარებისთვის.

საქართველო არის ქვეყანა, რომელიც ევროპასა და აზიას შორის ხიდის როლს დღესაც ასრულებს. საუკუნეთა განმავლობაში იგი უამრავ მოგზაურს მასპინძლობდა იმ ტერიტორიებიდან, დღეს რომ იტალია ეწოდება. მათგან ყველაზე ცნობილი იყო ვენეციელი მარკო პოლო, რომელიც XIII საუკუნის ნაშრომში *II Milione* ამ რეგიონს აღწერს, როგორც ზღვასა და მთებს შორის მოქცეულ ბუნებრივ ციხე-სიმაგრეს. ამასთან, ომის დროს გამოვლენილი უნარებისა და სიმამაცისათვის ქებით ამკობს აქაურ მაცხოვრებლებს.

მრავალ ისტორიათაგან, რაც ამ ორ ქვეყანას შორის მჭიდრო კავშირების დამადასტურებელია, გვინდა ვაგიზიაროთ ერთი, გამორჩეული: ქართულ ენაზე პირველი ნაბეჭდი წიგნის *Dittionario gorgiano e italiano* (ქართულ-იტალიური ლექსიკონი) ამბავი. ეს არაორდინალური და საეტაპო ნაშრომი არათუ ორი ენის ფორმალური კავშირის სიმბოლოა, არამედ, ის, არც მეტი, არც ნაკლები, რომში დაბეჭდა.

აღნიშნული ისტორიული ფაქტი XVII საუკუნის მეორე დეკადაში მოხდა. უადრესად განათლებულმა სასულიერო პირმა, ქართველმა დიდებულმა (მამა მარტყოფის მოურავი ომან ჩოლოყაშვილი ჰყავდა, დედა კი არაგვის ერისთავის ასული ბარბარე), მეფის კარის სანდო მრჩეველმა და დიპლომატმა, ნიკოლოზ ირუბაქიძე-ჩოლოყაშვილმა, რომელიც ევროპაში ცნობილი იყო ნიკიფორე ირბახის სახელით, მოგზაურობა დაიწყო იმ ტერიტორიიდან, დღეს რომ კახეთის რეგიონი ჰქვია. წმინდა ბასილის ორდენის ეს ბერი თავად კახეთის მეფე თეიმურაზ I-მა აირჩია იმ მიზნით, რათა მას დაეტოვებინა საქართველოს საზღვრები და ევროპის რამდენიმე სამეფო კარს წვეოდა ფარული საქმისრო დავალებით. დიპლომატის ფუნქციით აღჭურვილი ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილი მშობლიურ ქართულსა და მეგრულთან ერთად, ბერძნულ, თურქულ, არაბულ, რუსულ, ფრანგულ, ესპანურ და იტალიურ ენებსაც ფლობდა. მისი მისია იყო ევროპელი მმართველების დარწმუნება, დახმარებოდნენ კავკასიის პატარა ქრისტიანულ ქვეყანას, რომელსაც გამუდმებით თავს ესხმოდნენ არაქრისტიანი მტრები.

სამწუხაროდ, ექსპედიციის მთავარი მიზანი ვერ შესრულდა. იმ დროს ევროპა ერთ-ერთ ყველაზე დამანგრეველ და სისხლიან კონფლიქტში, ოცდაათწლიან ომში იყო ჩართული. ასეთ პოლიტიკურ სიტუაციაში

არცერთ სუვერენს არ სურდა აღმოსავლეთისკენ ჯვარის გაგზავნა. თუმცა, ნიკიფორე ირბახის მოგზაურობა მთლად უშედეგო მაინც არ აღმოჩნდა. რომში ყოფნისას ქართველმა ბერმა იტალიელი სტეფანო პაოლინი გაიცნო. სწორედ მათი თანამშრომლობის შედეგად, 1629 წელს დაიბეჭდა და გამოიცა *Dittionario gorgiano e italiano* (ქართულ-იტალიური ლექსიკონი).

ნაშრომი შეუკვეთა კათოლიკური სარწმუნოების გამავრცელებელმა საზოგადოება „პროპაგანდა ფიდემ“ (*Sagra Congregazione de Propaganda Fide*). ამ საზოგადოების მისიონერებს გამიზნული ჰქონდათ კათოლიკური სარწმუნოების ეფექტურად გავრცელება კავკასიაში, რაშიც მათ ქართული ენის შესწავლა ძალზე დაეხმარებოდა. ამ გეგმასაც თავისი საფუძველი გააჩნდა. იმ პერიოდისთვის კათოლიციზმს პროტესტანტიზმისგან იმეუქრებოდა საფრთხე.

ლექსიკონის გვერდები სამსვეტიანია: პირველში მოცემულია სიტყვები ქართული ანბანის მიხედვით, მეორეში – მათი ლათინური ტრანსლიტერაცია, მესამეში – იტალიური თარგმანი. ამ გვერდებზე ასახული 3084 სიტყვა XVII საუკუნის ერთგვარი ფანჯარაა ორი ქვეყნის განსხვავებულ სამყაროებს შორის.

პაოლინის ნაშრომი დღეს არა მხოლოდ მნიშვნელოვანი ისტორიულ-ლინგვისტური დოკუმენტია, არამედ ორი რეგიონის ისტორიული დიალოგის სიმბოლოც. წიგნის ეგზეგეტიკური ამჟამად დაცულია თბილისში, საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის წიგნის მუზეუმში. მისი სრული ციფრულ ვერსია უკვე ღიად ხელმისაწვდომია ონლაინ, რაც მკვლევრებსა და დაინტერესებულ პირებს ლექსიკონის უფრო ღრმად შესწავლის საშუალებას აძლევს.

ქართულ-იტალიური ლექსიკონის გარდა, რომში კიდევ ერთი ქართველთათვის მნიშვნელოვანი ნაშრომი გამოიცა: *Syntagmation linguarum orientalium quae in Georgiae regionibus audiuntur* („ქართული ენის გრამატიკა“). ეს ნაშრომი ორი განსხვავებული წიგნისგან შედგება. პირველი ნაწილი, ფაქტობრივად, ქართული გრამატიკის სრულყოფილ სახელმძღვანელოს წარმოადგენს, ხოლო მეორე ნაწილი არაბულსა და თურქულ ენებზეა ფოკუსირებული და გარკვეულ პარალელებს ამხელს ქართულთან მიმართებაში.

„ქართული ენის გრამატიკა“ იტალიურ ენაზე 1670 წელს რომში გამოსცა თეატინელთა ორდენის ბერმა, სიცილიელმა მისიონერმა, ფრანცისკო მარია მაჯომ. წინასიტყვაობაში, რომელიც პაპ ურბან VIII-ს ეძღვნება, თავად მაჯო წერს, რომ პონტიფიკოსისგან მიიღო დავალება – სრულყოფილად შეესწავლა ქართული ენა. რომის მხრიდან ეს არ იყო განსხვავებული ენის მიმართ უბრალო ინტერესი. მიზანმიმართულად ემსახურებოდა მკაფიოდ განსაზღვრულ მისიას: კავკასიაში კათოლიკური სარწმუნოების გავრცელების ხელშწყობა. ამჯერად, წვლილის შეტანა არა მახვილთ, არამედ გრამატიკით, ლექსიკითა და დიალოგით უნდა განხორციელებულიყო. დღეს ეს ნაშრომიც თბილისში, საქართველოს ეროვნულ ბიბლიოთეკაშია დაბინავებული. იგი დასავლეთ ევროპაში ქართული ენის ადრეული კვლევების მნიშვნელოვან მტკიცებულებას წარმოადგენს. რაც მთავარია, ეს საგანძური მხოლოდ მკვლევართა ვიწრო წრისთვის არაა ხელმისაწვდომი. წიგნის სრულ ციფრულ ვერსიასაც უკვე ონლაინ შეუძლია გაეცნოს გლობალური საზოგადოება.